

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ В АПК

У статті розглянуто теоретичні засади формування інтеграційних об'єднань в агропромисловому комплексі. Встановлено, що сучасним інтеграційним процесам притаманний багатоплановий характер, розвиток яких призводить до створення складних інтегрованих систем. Ключові слова: інтеграція, інтеграційні процеси, інтеграційні об'єднання.

В статье рассмотрены теоретические принципы формирования интеграционных объединений в агропромышленном комплексе. Установлено, что современным интеграционным процессам присущий многоплановый характер, развитие которых приводит к созданию сложных интегрированных систем. Ключевые слова: интеграция, интеграционные процессы, интеграционные объединения.

In the article theoretical principles of forming of integration associations are considered in an agro industrial complex. It is set that to the integration processes inherent character, development of which is carried out from simple to more difficult computer-integrated systems. Keywords: integration, integration processes, integration associations.

Постановка завдання. Агропромисловий сектор України є стратегічною областю економіки держави, яка визначає об'єми пропозиції та вартість основних видів продовольства для населення країни, зокрема продуктів переробки зерна та продукції тваринництва, формує валютні прибутки держави за рахунок експорту, визначає стан і тенденції розвитку сільських територій.

Підвищення ефективності діяльності в агропромисловому комплексі країни можливе шляхом створення сприятливих умов, що забезпечать ефективне переведення недосконалої агровиробничої мережі на принципово новий рівень розвитку, задовольняючий вимогам інноваційно-трансформаційного успіху. На нашу думку, це неможливо без інтеграції на різних рівнях.

Запровадження ефективної стратегії інтеграційного розвитку в АПК може вирішити не лише питання завантаження виробничих потужностей переробних підприємств за рахунок забезпечення якісною сировиною, створення економічно вигідних умов в аграрному секторі для вирощування сільгосппродукції, забезпечити гарантовану зайнятість сільськогосподарських виробників, а й створити умови для виходу вітчизняних виробників на світові ринки, що особливо актуально в умовах світової продовольчої кризи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню теоретичних і практичних питань різних аспектів інтеграції присвячено значну кількість праць зарубіжних науковців, а саме Дж. Вайнер, А. Мюллер-Армак, А. Предоль, М. Алле, Дж. Мід, Ф. Герельса, Р. Ліпсей, Б. Баласа, Г. Крьомер, Р. Купер, А. Маршал, Г. Мюрдаль, Ф. Перру, Дж. Піндер, П. Уальз, Я. Тінберген та ін.

Проблеми інтеграційного розвитку підприємств різних галузей і форм власності набули широкого висвітлення в працях відомих вітчизняних вчених, таких як: В.Я. Амбросов, А.І. Брезвін, В.Н. Зимовець, А.М. Карпенко, І.І.

Лукінов, П.М. Макаренко, П.Ю. Мельник, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, О.М. Онищенко, П.Т. Саблук, А.І. Хвостов, М.І. Хорунжий, О.М. Шпичак та ін.

В літературних джерелах досить детально досліджено питання інтеграції в агропромисловому комплексі нашої держави. На необхідність посилення процесів інтеграції, розроблення економічного механізму формування відносини в агропромисловому комплексі звертають увагу в своїх дослідженнях вчені-економісти [1-6; 9; 10-13].

Невирішені складові проблеми. Окремі питання інтеграції залишаються недостатньо дослідженими. Це стосується самого змісту економічної категорії «інтеграція», стратегій інтеграційного розвитку, методики соціально-економічної оцінки ефективності інтеграційних процесів та діяльності інтегрованих формувань тощо.

Цілі статті. Формування ефективної стратегії інтеграції в АПК є необхідним і актуальним завданням сьогодення, що не можливо без дослідження теоретичних підходів, вивчення та використання вітчизняного й зарубіжного досвіду створення інтеграційних об'єднань в агропромисловому комплексі країни.

Викладення основного матеріалу. Однією із особливостей розвитку світового господарства на сучасному етапі є формування різноманітних міжгалузевих комплексів на основі об'єднання технологічних стадій виготовлення, переробки, збуту та реалізації готової продукції на засадах інтеграції в різних формах її прояву.

Термін «інтеграція» має дуже широке тлумачення. У економічній науці інтеграцію розглядають з різних позицій, що дозволяє зробити акцент на різних аспектах цього поняття.

Термін інтеграція в перекладі з латинської «integratio» – відновлення, об'єднання в ціле окремих частин, це походить від латинського «integer», що буквально означає цілий.

Економічний енциклопедичний словник визначає інтеграцію як поступове зближення та об'єднання економічних суб'єктів у процесі їх взаємодії (взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозбагачення) [7, с. 284].

Згідно економічної енциклопедії інтеграцію розглядають як:

- об'єднання в ціле будь-яких окремих частин;
- процес інтернаціоналізації господарського життя, зближення, об'єднання економік ряду країн;
- погоджений розвиток і взаємне доповнення підприємств, галузей економіки, регіонів і держав в інтересах більш ефективного використання ресурсів і більш повного задоволення потреб учасників цього процесу у відповідних товарах і послугах [8] .

За визначенням [10], інтеграція – об'єднання економічних суб'єктів, поглиблення їх взаємодії, розвиток зв'язків між ними. Економічна інтеграція має місце як на рівні національних господарств цілих країн, так і між підприємствами, фірмами, компаніями, корпораціями. Економічна інтеграція проявляється як в розширенні та поглибленні виробничо-технологічних зв'язків,

спільному використанні ресурсів, об'єднанні капіталів, так й в створенні один одному сприятливих умов здійснення економічної діяльності, знятті взаємних бар'єрів.

Аналіз літературних джерел [1; 4-5; 6; 9; 11-13] показав, що під інтеграцією в широкому значенні розуміють одночасно процес та результат взаємодії відособлених структурних елементів будь-якої сукупності, що призводить до оптимізації зв'язків між ними і до об'єднання їх в одне ціле, тобто інтеграція веде до утворення нової цілісної системи, яка має нові якісні характеристики та потенційні можливості.

Узагальнюючи погляди сучасних вчених-економістів, ми прийшли до висновку, що економічна інтеграція – це цілеспрямований процес формування стійких виробничих і економічних зв'язків між суб'єктами господарювання як на основі спільної власності (у випадку жорсткої інтеграції), так і на основі договору про спільну діяльність, який орієнтований на виробництво кінцевої продукції та дозволяє збільшити ринкову владу учасників інтеграції.

Погляди на сутність агропромислової інтеграції можуть бути зведені до трьох основних точок зору:

а) процес зміцнення виробничих зв'язків і економічних відносин, об'єднання окремих учасників агропромислового виробництва в єдине ціле [3; 6];

б) форма об'єднання або системний стан учасників агропромислового виробництва [9];

в) механізми або методи, за допомогою яких здійснюють об'єднання учасників агропромислового виробництва в єдиний виробничо-господарський механізм [12].

В основі інтеграційного розвитку АПК, на нашу думку, повинна лежати системна інтеграція як глибинний процес структурних перетворень в економіці всіх підрозділів інтеграційних формувань, завдяки яким мають виникнути оптимально збалансовані в територіально-економічному та соціальному планах господарства. Тобто, мова йде про своєрідну зміну якості системи економічних взаємозв'язків; інтегрування повинно становити не просто суму економік агропромислових підрозділів, а й деяку нову якість, більш досконалий господарський механізм [11].

Теоретично суб'єктами інтеграційних утворень в АПК можуть бути: сільськогосподарські організації; підприємства перероблення сільськогосподарської сировини; підприємства торгівлі; підприємства, що надають послуги учасникам інтеграційного утворення; фінансові структури; інші суб'єкти господарювання.

При цьому мотиви, якими вони керуються при формуванні інтеграційних зв'язків, є доволі різноманітними. Зокрема, аграрні підприємства зацікавлені у формуванні міжгалузевих інтеграційних зв'язків, насамперед, для зниження ризику, пов'язаного із сільгоспвиробництвом, залежністю від природно-кліматичних умов, необхідністю постійного підвищення конкурентоспроможності продукції, що виробляється.

Причиною об'єднання переробних та інших підприємств АПК є необхідність забезпечення стабільних доходів в результаті створення власної надійної сировинної бази, формування постійних ринків збуту виробленої продукції, розширення сфер діяльності тощо.

Тобто, об'єднання створюються для успішного вирішення підприємствами завдань, пов'язаних із розширенням їх можливостей у виробничому та соціальному розвитку, підвищенням ефективності використання матеріальних, фінансових та інших ресурсів на основі організації спільної діяльності, розподілу праці та кооперації, об'єднання зусиль та засобів у науково-технічному, виробничому та соціальному розвитку. Підприємства використовують інтегративні стратегії для підвищення своєї рентабельності шляхом контролювання певних стратегічно важливих для них ланок у виробничому ланцюгу та ланцюгу продажу товару. Для одних компаній – це шлях завоювання ринку, для інших – доступ до фінансових ресурсів.

В залежності від ініціатора (інтегратора) та мети інтеграції розрізняють види, характер, форми, напрями, стратегії та масштаби інтеграційних процесів (горизонтальна, вертикальна, конгломератна, пряма та зворотна, технологічна, виробнича, продуктова, ринкова, фінансово-кредитна та інші), довжину інтеграційного ланцюга та форму нового об'єднання.

Інтеграційним процесам в АПК в сучасних умовах притаманний багатоплановий характер, розвиток яких здійснюється від простих до складніших інтегрованих систем, від функціонування виробничих структур за участю кількох підприємств сільськогосподарського й промислового виробництв, територіально близько розташованих, до регіональних і транснаціональних формувань.

Інтегровані формування є економічною системою, ланки якої взаємодіють між собою в ході просування продукції до кінцевого споживача. В рамках інтегрованої системи окремі підприємства виконують визначені функції, а між ними встановлюються функціональні зв'язки. При порушенні їх взаємодії відбуваються збої в системі, які стримують реалізацію потенціалу інтегрованого формування. Тому інтеграцію з одного боку розглядають як форму взаємодії і об'єднання частин в єдине ціле, а з іншого – як механізм забезпечення саморегулювання організаційно-економічної системи.

Завдяки системній інтеграції формуються стійкі багатоцільові інтегровані об'єднання, що мають забезпечити повноту циклу «наука – інноваційні розробки – інвестиції – виробництво сировини – переробка сировини – виготовлення кінцевого продукту – збут – споживання» та сприяти виходу агропромислового виробництва на якісно новий етап розвитку, що відповідає вимогам ринкової економіки.

З нашої точки зору, багатоцільові інтегровані об'єднання є найбільш привабливими об'єктами для інвестування з боку приватного капіталу, що в перспективі сприятиме виходу агропромислового виробництва на сучасний світовий рівень, дозволить підвищити конкурентоспроможних вітчизняних

товарів та підприємств, реалізувати експортний потенціал країни, забезпечити продовольчу безпеку та економічну незалежність України.

Висновки. У сучасних умовах реформування економіки процес інтеграції переходить від спроб встановлення окремих зв'язків між підприємствами (галузями) до їх системних відносин. Тому для адаптації АПК до ринкових умов особливого значення набуває розробка обґрунтованих концептуальних підходів до визначення найбільш доцільних форм власності та господарювання на основі системній інтеграції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амбросов В. Я. Механізми ефективного функціонування агроформувань [Текст] / В. Я. Амбросов, Т. Г. Мареніч // Економіка України. – 2006. – № 6. – С. 60-66.
2. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств [Текст] / В. Г. Андрійчук – К.: КНЕУ, 2004. – 624 с.
3. Белякова Н. А., Советов П. М. Экономические проблемы производства и переработки льна: монографическое исследование [Текст] / Н. А. Белякова, П. М. Советов. – Вологда: ИЦ ВГМХА, 2005. – 195 с: ил., табл. – Библиогр. С. 152-167.
4. Березвін А.І. Організаційно-методичні заходи інтеграції виробництва в АПК [Текст] / А. І. Березвін // Економіка АПК. – 2000. – № 3. – С. 53-55.
5. Білик Ю. Оцінка порівняльних переваг в умовах міжнародної економічної інтеграції [Текст] / Ю. Білик // Економіка України. – 2007. – № 6. – С. 69-76.
6. Воробьев С. Неинституциональная концепция вертикальной координации в агропромышленном комплексе [Текст] / С. Воробьев // Аграрная экономика. – 2007. – № 6. – С. 2-6.
7. Економічний енциклопедичний словник : [у 2 т.] / [За ред. С. В. Мочерного]. – Львів : Світ, 2005. – Т. 1. – 2005. – 616 с.
8. Економічна енциклопедія [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://enbv.narod.ru/text/Econom/encyclo/str/E-338.html>
9. Лагодієнко В. В. Щодо стратегії злиття та поглинання компанії на сучасному етапі розвитку світового бізнесу [Текст] / В. В. Лагодієнко // Науково-теоретичний фаховий журнал «Вісник аграрної науки Причорномор'я» Миколаївського державного аграрного університету. – 2005. – Випуск 3 (31). – С. 53-60.
10. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь [Текст] / Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. – 2-е изд., испр. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
11. Філіпенко А. Інтеграційні перспективи України : бігравітаційна модель [Текст] / А. Філіпенко // Економіка України. – 2005. – № 6. – С. 11-74.
12. Харитонова Л. Формирование эффективного механизма агропромышленной интеграции предприятий-партнеров льноводческого подкомплекса [Текст] / Л. Харитонова // Аграрная экономика. – 2006. – № 12. – С. 22-27.
13. Чухольский П. Г. Кооперация и агропромышленная интеграция в АПК : понятие, сущность, принципы, основы и закономерности развития [Текст] / П. Г. Чухольский, А. А. Андриевич, В. В. Талайко, Ю. М. Кацнельсон // Экономический бюллетень Научно-исследовательского экономического института Министерства экономики Республики Беларусь. – 2006. – № 6. – С. 70-81.